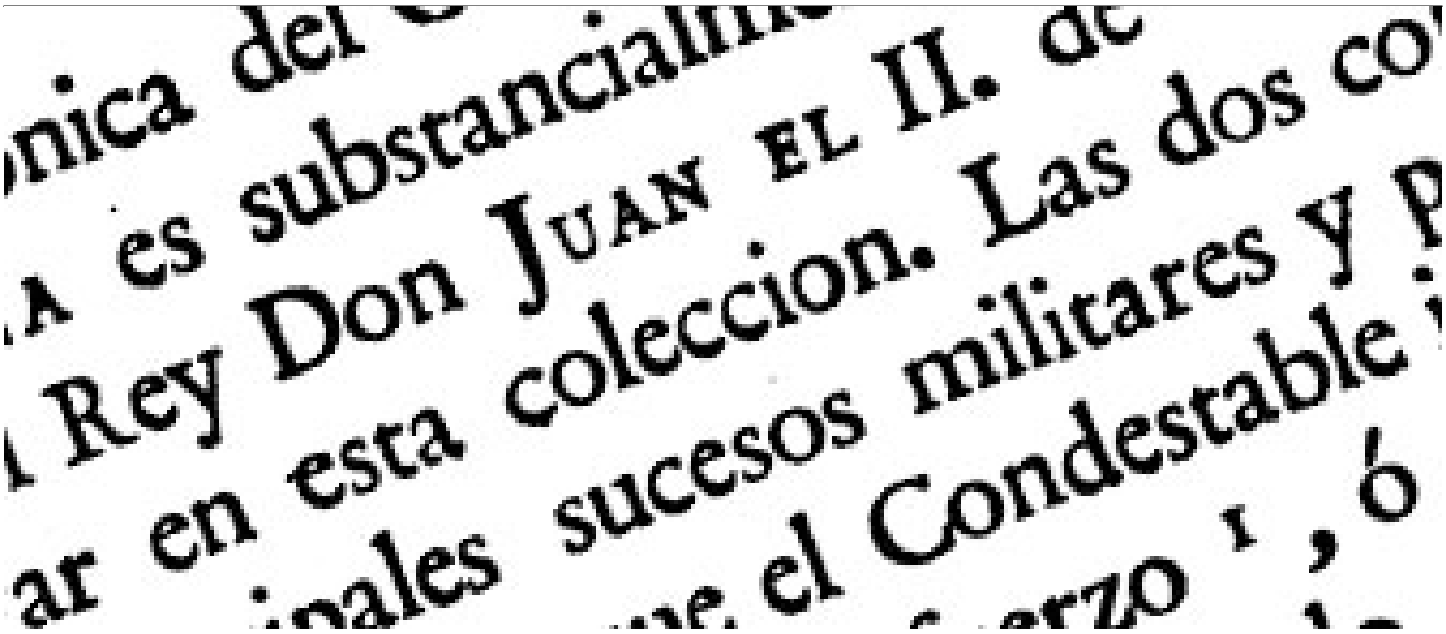

Joan II de Castella: un rei de ploma i paper

Autor: Ivan Giménez
Data de publicació: 22-07-2013

Hi ha només una identiat de noms i ordinalitat entre Joan II de Castellà i Joan II de Catalunya? En aquest article l'Ivan Giménez es demana si hi ha quelcom més que ens pugui fer sospitar que, salvant totes les manipulacions i rescripturacions textuals, siguem davant d'un únic i mateix personatge.

Com a persona aficionada a la història que sóc i curiós per naturalesa, em vaig fixar en Joan II de Castella (Toro, 6 de març de 1405 – Valladolid, 22 de juliol de 1454), rei de Castella i pare de la futura reina Isabel la Catòlica (1451-1504). Endinsat en aquest personatge, vaig començar a veure coincidències molt estranyes, dates calcades a d'altres dates de la biografia d'altres reis o de personatges coetanis que podien constituir uns primers indicis de manipulació.

Aniré exposant, punt per punt, les curiositats que qualsevol persona pot veure una vegada descrites:

1- El primer punt que vull esmentar és el del sobrenom de Joan II de Castella: no en té. Si anem veient tota l'ascendència fins arribar a aquest rei, veurem que tots els reis que el precedeixen tenen sobrenom. Bé: tots menys un, que també el tinc al punt de mira per examinar-lo en properes comunicacions: Joan I de Castella.

2- En segon lloc faré referència a les unions matrimonials. Mirant en detall aquestes unions, veig que Joan II de Castella es casà dues vegades. El primer enllaç matrimonial tingué lloc a la catedral d'Àvila el 4 d'Agost de 1420 amb Maria d'Aragó, filla de Ferran I d'Aragó, dit el d'Antequera. I en segones núpcies, Joan II de Castella es casà amb Isabel de Portugal, néta de Joan I de Portugal, a Madrigal de las Altas-Torres el 7 d'Agost de 1447. Fins aquí res d'estrany: és un rei que, sense anar més enllà, es casa dues vegades. Però, si mirem en horitzontal la història i no en vertical com normalment es fa, ens adonarem de diverses coincidències que, si més no, conviden a la reflexió.

2.1- L'any 1420 és un "boom" d'unions matrimonials: es casà Joan II d'Aragó en persona (s'ha de diferenciar el fet de fer-ho per poders respecte a fer-ho en persona) a Olite amb Blanca de Navarra; també es casà Renat d'Anjou amb Isabel

de Lorena; igualment, al 1420 s'unia matrimonialment Enric V d'Anglaterra amb Caterina de Valois, filla del rei francès Carles VI. Aquestes referències són de personatges en igualtat d'estament, és a dir, són reis tots ells. Anant a personatges un esglaó per sota del rei, veig que també es casaven el mateix any 1420, Enric d'Aragó, germà de Joan II d'Aragó, amb la germana de Joan II de Castella, Caterina, i, a més a més, també es casà un personatge inseparable de Joan II de Castella des del Cop de Tordesillas: el Conestable Álvaro de Luna.

2.2- De les unions matrimonials descrites en el sots-punt anterior 2.1, la coincidència més visible és que Joan II d'Aragó, a més a més de casar-se el mateix any, té el mateix nom (Joan) i la mateixa numeració (II), que Joan II de Castella. Doncs, bé: fixem-nos ara en aquest personatge.

2.3- Al punt 2 deia que Joan II de Castella es casà dues vegades: el 1420 amb Maria d'Aragó i el 1447 amb Isabel de Portugal, futura mare d'Isabel la Catòlica. Si mirem Joan II d'Aragó, tenim també que es casà l'any 1420 amb Blanca de Navarra i el 1447 (en persona) amb Joana Enríquez, futura mare de Ferran el Catòlic. És a dir, tots dos es casen dues vegades i no només això, sinó que, a sobre, coincideixen els anys.

3- Després de veure ràpidament les unions matrimonials vull comentar la descendència de cadascun dels reis:

1420- Joan II de Castella amb Maria d'Aragó:

Caterina de Castella (Illescas, 5 d'octubre de 1422 – Madrigal de las Altas Torres, 10 de setembre de 1424);
Elionor de Castella (Valladolid, 10 de setembre de 1423 – Castromonte, 22 d'agost 1425);
Enric IV de Castella (Valladolid, 5 de gener de 1425 – Madrid, 11 de desembre de 1474);
Maria de Castella (1428–1429). No se sap data ni lloc de naixement i defunció.

1420- Joan II d'Aragó amb Blanca de Navarra:

Carles de Viana (Peñafiel, 29 de maig 1421 - Barcelona, 23 de setembre 1461);
Joana d'Aragó (1423- 22 d'agost 1425). No se sap ni data ni lloc de naixement, però si data de defunció;
Blanca II de Navarra (Olite, 9 de juny de 1424 – Orthez, 2 de desembre de 1464);
Elionor I de Navarra (Olite, Navarra, 2 de febrer de 1426 – Tudela, Navarra, 12 de febrer de 1479).

3.1- Veient els descendents del primer matrimoni de cada rei observo que tots dos reis tenen quatre fills, tres filles i un fill i, si filem més prim, tant Elionor de Castella com Joana d'Aragó neixen al 1423. Però, a més a més, veig que moren el mateix any 1425. I, si encara anem més enllà, veig que ho fan al mateix dia i mes: 22 d'agost de 1425. Com a curiositat addicional em fixo en la descendència de Joan II d'Aragó i, tant Carles de Viana com Blanca de Navarra, moren amb 40 anys exactes. Si tornem a Joan II de Castella, del seu naixement el 1405 al naixement del seu únic fill Enric, el 1425 (futur rei Enric IV de Castella i futur comte de Barcelona durant la Guerra Civil Catalana), són 20 anys exactes, i si mirem la data de defunció de Joan II de Castella (1454) amb la del seu fill Enric (1474), són 20 anys exactes també. És a dir, tant el fill com el pare viuen 49 anys i anem sumant coincidències.

3.2- En aquest seguit de coincidències cal fer esment als llocs de naixença dels fills: en el cas dels descendents de Joan II de Castella, Enric i Elionor neixen a Valladolid; Caterina, a Illescas, i Maria, que no es sap on neix. La mateixa situació es produeix a la descendència de Joan II d'Aragó: Blanca i Elionor, en comptes de Valladolid, neixen a Olite; Carles de Viana neix a Peñafiel, prop d'Illescas i de Joana no se sap el lloc de naixença.

3.3- Fent el mateix amb els llocs de defunció de cadascun dels fills de Joan II de Castella i Joan II d'Aragó, veig que tres dels quatre fills moren en llocs diferents, cosa normal: Caterina de Castella, a Madrigal de las Altas Torres; Elionor de Castella, a Castromonte; Enric IV, a Madrid, i Maria de Castella, no se sap on. Això pel que fa als fills de Joan II de Castella. Amb els fills de Joan II d'Aragó: Carles de Viana mor a Barcelona; Blanca II de Navarra, a Orthez; Elionor I de Navarra, a Tudela, i Joana d'Aragó, no se sap on. Ja no és tan normal que de quatre fills que tenen, de tres d'ells se sàpiga el lloc de defunció i d'un no. En tots dos casos igual.

4- Ara em centraré en la descendència de la segona unió matrimonial dels dos reis:

1447- Joan II de Castella amb Isabel de Portugal:

Isabel I de Castella (Madrigal de las Altas Torres, 22 d'abril de 1451 - Medina del Campo, 26 de novembre de 1504); Alfons de Castella (Tordesillas, 17 de novembre de 1453 - Cardeñosa, 5 de juliol de 1468).

1447- Joan II d'Aragó amb Joana Enríquez:

Ferran el Catòlic (Sos, Regne d'Aragó, 10 de maig de 1452 - Madrigalejo, Regne de Castella, 22 de gener de 1516); Joana d'Aragó (Barcelona, 1454 - Nàpols, 9 de gener de 1517).

4.1- Tant de la descendència de Joan II de Castella com de Joan II d'Aragó, en el segon matrimoni de tots dos, es veu ràpidament la mateixa coincidència que en el primer enllaç: tenen dos fills cadascun i, a més a més, en tenen un de sexe femení i l'altre, masculí.

4.2- Com a curiositat a part, cal fixar-se en la data de naixement de tots quatre fills. Si els posem en ordre cronològic quadra perfectament: Isabel I de Castella (1451), Ferran el Catòlic (1452), Alfons de Castella (1453), Joana d'Aragó (1454). Si tornem a la descendència del primer matrimoni passa exactament igual: Carles de Viana (1421), Caterina de Castella (1422), Joana d'Aragó i Elionor de Castella (1423), Blanca II de Navarra (1424), Enric IV de Castella (1425), Elionor I de Navarra (1426) i Maria de Castella (1428). En alguns llocs, Maria de Castella, en comptes de néixer el 1428 ho fa el 1427, però deixarem que neix el 1428.

4.3- Hem vist que cronològicament, si posem en ordre els naixements de cadascun dels fills, quadren perfectament. Però si els observem tots en conjunt, sembla com si una mà hagués intercalat els fills en un perfecte ordre cronològic:

Joan II d'Aragó
Joan II de Castella

Carles de Viana (1421)

Caterina de Castella (1422)

Joana d'Aragó (1423)
Elionor de Castella (1423)

Blanca II de Navarra (1424)

Enric IV de Castella (1425)

Elionor I de Navarra (1426)

Maria de Castella (1428)

Isabel I de Castella (1451)

Ferran el Catòlic (1452)

Alfons de Castella (1453)

Joana d'Aragó (1454)

4.4- Com últim apunt sobre les dates de naixement dels descendents, veurem que neixen trenta anys més tard els fills del segon matrimoni respecte al del primer:

Joan II d'Aragó/Joan II de Castella
Joan II d'Aragó/Joan II de Castella

Carles de Viana (1421)
Isabel I de Castella (1451)

Caterina de Castella (1422)
Ferran el Catòlic (1452)

Joana d'Aragó i Elionor de Castella (1423)

Alfons de Castella (1453)

Blanca II de Navarra (1424)
Joana d'Aragó (1454)

Enric IV de Castella (1425)
-

Elionor I de Navarra (1426)

-

Maria de Castella (1428)
-

5- Una vegada vistos els matrimonis i els descendents de Joan II de Castella, per últim m'agradaria comentar la mort i sepultura d'aquest personatge. Traspassà a la ciutat de Valladolid el 22 de Juliol de 1454 a l'edat de 49 anys (20 anys després, amb 49 anys també, morirà el seu fill Enric IV). Morí –segons alguns historiadors, per febres– mentre viatjava a Valladolid; d'altres diuen que va caure en una profunda depressió després d'haver manat assassinar el seu Conestable i amic Álvaro de Luna, a exigències de la seva segona esposa, Isabel de Portugal. Després d'això es dedicà als plaers de la luxúria i del menjar, i això el dugué a la tomba. I encara hi ha més versions sobre la seva mort. És estrany que d'un rei no quedi constància exacta de com o de què morí. En veurem altres casos, que detallarem en properes publicacions.
5.1- El seu cadàver va rebre sepultura al monestir de San Pablo de Valladolid, fins que, per disposició de la seva filla, la reina Isabel la Catòlica, va ser traslladat a la Cartuja de Miraflores, on el monarca desitjava ser enterrat. L'any 1808 les tropes franceses, durant la guerra d'Independència Espanyola, van profanar el sepulcre i els soldats francesos varen fer destrosses, com arrancar la mà del rei i el bust. Gairebé totes les tombes de reis desdoblats, com seria aquest cas, presenten la curiositat que han estat saquejades o profanades pels francesos en algun moment del temps, una coincidència simptomàtica. Segur que van ser els francesos?
5.2- El bust es va reconstruir durant el segle XIX. L'any 2006 amb motiu de la restauració de la Cartuja de Miraflores, la Dirección General de Patrimonio y Bienes Culturales de la Junta de Castilla y León, va decidir realitzar un estudi antropològic de les restes mortals de Joan II de Castella, de la seva segona esposa, Isabel de Portugal, i de l'infant Alfons. Doncs, bé: un cop realitzat aquest estudi, crida l'atenció que tant de l'esquelet d'Isabel de Portugal com del de l'Infant Alfons quedaven molt poques restes, però, en canvi, l'esquelet del rei Joan II de Castella estava gairebé complet. Podria ser que, quan van reconstruir el bust desaparegut del sepulcre, aprofitessin per introduir-hi l'esquelet d'una altra persona?

Conclusions:

Les dades que hem fet servir en aquesta comparativa entre dos reis coetanis són a l'abast de tothom en enciclopèdies electròniques o convencionals i són fàcilment comprovables. Una vegada exposades resumidament en aquests 5 punts les coincidències entre personatges, dates, etc., un es pregunta: Joan II de Castella és un desdoblament de Joan II d'Aragó? Si més no, ho sembla. Creiem que Joan II de Castella és un desdoblament del rei d'Aragó i no a l'inrevés, perquè la descendència que no prospera (i per això sembla inventada) és la de Joan II de Castella: de les 3 filles del primer matrimoni, cap no arriba a l'edat adulta, i l'únic que hi arriba és Enric IV anomenat l'Impotent, per la qual cosa sempre es dubtà de si Joana dita la Beltraneja era filla seva o del noble Beltrán de la Cueva, i aquesta Joana tampoc no tindrà descendència. Del seu segon matrimoni, aleshores, només sobreviu i arriba a tenir successors Isabel la Catòlica. De Joan II d'Aragó, en canvi, sí que en veiem fills adults i amb descendència –de vegades il·legítima– dels seus dos matrimonis. Però així, si Joan II de Castella és un rei desdoblat i no existeix, sorgeixen una sèrie de preguntes: Qui és la seva primera muller, Maria d'Aragó? I qui és la segona, Isabel de Portugal? Existiren en realitat? Si Joan II de Castella no existí, les seves esposes i la descendència, tampoc. Aleshores, d'on surt Isabel la Catòlica? Qui va ser realment? Seria filla de Joan II d'Aragó? Arribats a aquest punt, si Isabel la Catòlica fou "Isabel d'Aragó", qui era Ferran el Catòlic?
Com a última reflexió, si Joan II de Castella podria ser el desdoblatge de Joan II d'Aragó i no hi ha rei a Castella, qui manava en aquest territori? Doncs, bé: per les observacions que estem realitzant, l'aragonès Álvaro de Luna en seria el màxim governant, tant polític (Conestable des del 1423), com militar (Gran Mestre de l'Orde de Sant Jaume des del 1445). Com a curiositat, m'agradaria esmentar el pròleg de la segona edició de Las crónicas de Álvaro de Luna, de l'any 1784, publicada per Josef Miguel de Flores, secretari perpetu de la Real Acacemia de la Historia, que diu així:

Les investigacions en curs ens permeten de presentar unes hipòtesis d'identificació que anirem desvelant en pròximes publicacions. Ara bé, el panorama que se'ns obre al davant és el d'una reescriptura permanent, almenys fins al segle XIX, de gran part de la nostra història.

Ivan Giménez